

EUSKARAZ POTENTZIALITATEA ADIERAZTEKO BI BIDEEN ARTEKO ERABILERARI BURUZKO AZTERKETA KONPARATIBOA

Julio Garcia Garcia de los Salmones

SARRERA

Lan honetaz saiatu dena ez da izan, ez eta gutxiago ere, euskaraz potentzialitatea adierazteko maizen erabiltzen diren bi bideen (*ahal/ezin+izan/lukan* aditz-perifrasia eta ahalezko konjugazioa) erabilera zuzenerako arauak aurkitzea, gaur egun berorien artean bereizketa semantikorik egiten ez delako erizpidetik abiatuta, euskara idatzian baiezeko kasuak eta ezezkoak bereiztu eta bide bakoitzaren agerpen-maiztasunean oinarrituta ikerketa kuantitatiboa egitea baizik.

Ikerketa kuantitatibo honek, ahalezko bi bide horien erabilerari dagokionez daudekeen joerak ezaguteraziko dizkigu, baina ez berorien zioak.

Datuak jasotzean, ez da adizkiek elkarren artean aurkez dezaketen zenbait alde morfologiko hartu kontutan, hau da, ez dira bereiztu *egin ahal du / egiten ahal du* edo *egin ahalko du / egin ahal izango du / egin ahal izanen du, joan ahal da / joan ahal du* alternantziak edo *egin dezake / egin ahal dezake, ikus dezake / ikusi dezake*, edo ez da (...) *ahall / ezin da (...) / ezin (...) da* edo *ezin dezake (...) / ezin (...) dezake / ez dezake (...)*, egin den bereizketa bakarra *+ahal (ahal izan/lukan) / -ahal (ahalezko konjugazioa)* izan delarik.

OINARRI BIBLIOGRAFIKOA ETA FROGAK

Sarreran adierazi denez, azterketa konparatibo hau gauzaterakoan, ahalezko bi bide horien arteko alde semantikorik ez dago edo behintzat agian aintzinean egon arren gaur egun bi bide horiei dagozkien adizkiak baliokide modura erabiltzen direlaketik abiatu gara.

Berori egiaztatzeko, bi modutara ihardun dugu: alde batetik, gai honetazko bibliografiaren berrikustapena eaginez, eta beste aldetik, maila pragmatikoko azterketa gauzatzuz; kasu horretan, idazle batzuren esanetan egiten zen bereizketa semantikoan oinarrituz, bi froga-mota egin dugu: lehenik, hustutako testuetatik ateratako perpausak aztertuz, eta bigarrenik, bereizketa horren arauera bide bakoitzaren erabilerari legozkikeen esaldiez osoturiko enketa eaginez.

1. BIBLIOGRAFI BERRIKUSTAPENA

Gai honi dagokiolarik erabili dugun euskal bibliografian, nolabait esatearren, bi talde bereiztu dugu: alde batetik, potentzialitatea adierazteko bi bide horien

arteko bereizketa semantikoa aipatu ez dutenak, eta beste aldetik, aipatu dutenak. Azken hauetaz hasiko gara.

1.1. Bereizketa aipatu duten autoreak

Euskal bibliografiaren barruan, bereizketa semantiko hori aipatu zuen lehenengo autorea, eskuhar ditugun lanen artean bederen, SEBERO ALTUBE (1929) izan zen, geroago berorrek esandakoan oinarrituta nonbait, beste autore batzuk aipatu dutelarik: *Algunos autores vascos (...) no distinguen la diferencia semántica que presentan las locuciones expuestas (ezin etorri **naiz/naiteke**), así como todas aquellas que pueden ser agrupadas en euskera bajo las denominaciones de:*

*Potencial presente.... Etorri al **naiz**...
Ezin etorri **naiz**...*

*Id. Futuro presente... Etorri **naiteke**...
Ezin etorri **naiteke**...*

Sin embargo, el pueblo no contaminado del habla cervantina, nunca llega a confundir ambas categorías de flexiones verbales; he aquí, expuesto brevemente, en qué consiste la diferencia.

Potencial presente. *Se usa cuando el acto está en función, es decir, cuando la potencialidad está ya puesta a prueba (...).*

Ezin ibili naiz *(Cuando se está caminando y no se puede continuar.) (...).*

Potencial. Futuro presente. *Se emplea cuando el acto a que se refiere el nombre verbal debe ser realizado después del momento en que se habla, aunque la potencialidad del sujeto sea considerada actual en dicho momento.*

Eraman daiket = *Puedo llevar (Aunque no estoy llevando).*

Autore beronek (1934), Azkuek *Morfología Vasca* delakoan gai honetaz idatzia zuenari zegokiolarik, ondoko hau gaineratu zuen: (...) *las locuciones euskéricas de “Futuro Presente” pueden revertirse a otras castellanas formadas por flexiones de “Subjuntivo”.*

En cambio las potenciales de “Presente” se expresan con más exactitud por fórmulas castellanas “Gerundiales”. Véanse:

Presente

Futuro Presente

= Ezin ibili naiz.	/ = Ezin ibili naiteke.
= Estoy no pudiendo andar.	/ = Es imposible que pueda yo andar.
= Ezin lorik egiten det	/ = Ezin lorik egin daiket (o dezaket).
= Estoy no pudiendo dormir	/ = Es imposible que pueda (yo) dormir.
= Al dedan guztia.	/ = Al daikedan (o dezakedan) guztia.
= Todo lo que puedo (todo lo que estoy pudiendo).	/ = Todo lo que pueda.

Pujanak (1979), seguraski Altubek gauzatutako bereizketa horretan, “*impossibilitas phisica*” eta “*possibilitas phisica*” kontzeptuak sartu zituen ahalezko bide bakoitzaren erabilera-esparrua finkatzekotan: *Ezin ikusi du esatea, ordea askoz ere gehiago da, ezin dezake ikusi baino. Ikusmenik eza edo “impossibilitas phisica” delakoa erakusten du eta. Baina, ikusmena edukiz gero, beste arrazoi batetatik zerbait ezin ikus badadi, ezin dezake ikusi edo ezin daiteke ikusi esan behar da (...). Hau dela eta, hemen ezin dugu hitzik egin, ezingo du gezurrik esan eta horrelako esakuntzek euskaldun-erdaldun baten “belarri” min eta min egiten dute. Hitz egiteko edo gezurra esateko ahalmena edo “possibilitas Phisica” delakoa badu izan, eta beste zerbaitetatik da hitzik ezin egite hori edo gezurrik ezin esate hori.*

Geroztik, Pujanak, artikulua honetan, etorkizunean jazotzeko gertaerarekiko potentzialitatea adierazten duten perpausen gauzapenari dagokiolarik, *Ezingo gara Bilbora joan* edo *Bihar ezingo dugu hitzik atera* gisako perpausen jatorrasuna zalantzan jarri du, beraren eritiz etorkizuneko potentzialitatea, hurbilaren eta urrunaren arteko bereizketarik gabe, ahalezko konjugazioaz adierazi behar delarik.

Villasantek (1980) ere, aipatu du bereizketa semantiko hori, baina aurreko bi autore horiek ez bezala, bereizketa horren erabilaren hedapen geografikoa murriztu du: *No en todas las zonas del país es uniforme la manera de construir y emplear estas oraciones formadas a base ahal y ezin+auxiliar, como tampoco parece ser el mismo su campo de empleo y el matiz de significación que se les atribuye.* Aurrerago, autore honek, ALTUBEk egindako bereizketari dagokiolarik, bi motatako ahalatasunak eta ezintasunak bereiztu ditu: *Absoluta eta Relativa, ...las flexiones de la conjugación potencial expresarían una posibilidad o imposibilidad más abstracta o intemporal¹. Dicho en otros términos, con ahal y ezin + auxiliar se expresaría una posibilidad e imposibilidad relativa: con la conjugación potencial una posibilidad e imposibilidad absoluta.*

Talde honen barruan, eta beti erabili dugun bibliografiari gagozkiolarik, ahalezko bi bide horietariko bakoitzari dagokion erabilera-esparrua finkatzeko arauen gainean Altubek esandakoarekiko zenbait alde adierazi duten bi idazle aipa daitezke: Omaechevarria (1959) eta Goikoetxea (1988).

Lehenengoaren ustez, Altubek egindako bereizketa semantiko hori benetakoa izanik ere, berorren oinarria, okerra da, ahalezko bi bideen arteko aldea ez baitatza denbora-bereizketan: *Por nuestra parte podemos decir en primer lugar que no se trata de una diferencia temporal (presente y futuro), puesto que contradicen esta suposición los ejemplos aducidos por el propio Altube. (...). Digase, pues, bien que las flexiones de modo real significan una potencialidad o una condición de carácter categórico* (Goraxeago esan denez, Villasanteren esanetan potentzialitate-mota hau ahalezko konjugazioaz adierazi behar da); *mientras que las del potencial o volitivo añaden cierto matiz de eventualidad o contingencia, por lo cual son*

(1) Aurreko bi autoreek, potentzialitatea denbora-erreferentziaren gunean egiaztatu deneko kasuak eta potentzialitate hori gune horretaz geroztik jazotzeko den gertaerari dagokioneko kasuak aipatu dituzte soilik, eta ez dituzte kontutan hartu “orokor” deritzekegun ahaltasun eta ezintasunak, hau da, erreferentzia denboralaren gunetik at gertatzen direnak.

*también en general de carácter **perficiendo**, aunque no todas las perficiendo sean potenciales o volitivas.*

Goikoetxeak, funtsean, ez du orain arte adierazitakoez bestelako bereizketa-erizpiderik ekarri, ahalezko bide bakoitzaren esparru semantikoa finkatzeko erabili dituen “arauak” Altubek eta Omaechevarriak aipatu baitituzte, termino berriak asmatu baizik egin ez duelarik:

in actu- *Mendira joaten ahal naiz (joan ahal naiz):* objetivatzen ari den ekhintza da, hau da: *nik mendira joaiteko ahalmena dut eta joaiten ari naiz.*

in potentia- *Mendira joan naiteke,* hau da: *ni mendira joaita (joan nadin) possiblea da.* Possibilitate bat da.

Soma daitekeenez, **in actu** deritzon “egoera”. Altubek *potencial presente* izena eman dionari legokiok; **in potentia** “egoera”, berriz, Omaechevarriaren eritziz nolabaiteko ebentualitate- edo kontingentzia-ñabardura dutenen artean legoke.

Autore horietaz gain, bereizketa semantiko hori aipatu duen idazle gehiago aurkitu dugu gure bibliografian, hala nola, Umandi (1955), Salaburu² (1981), Aranburu eta beste (1982), eta Txillardegi (1979); baina azken hauek, ez dute auzi honetazko ekarpenik eskaini, Altubek egindako bereizketa aipatu baizik ez baitute egin.

Orain arte potentzialitatea adierazteko bi modu horietaz esandakoa haintzat-kotzat hartuko bagenu, autoreen arteko ez-adostasuna dela eta, ez genitzake ezar gaur egun bereizketa hori egiten denentz aztertzen lagunduko liguketen premisak, gorago ikusi denez bat onartzeak besteak baztertzea ekarriko bailuke. Beraz, eta norbaitek oso ortodoxoa ez dela eritzi arren, erkatzeko edota aztertzeko puntu modura aldeztaille-kopururik altuena duen bereizketa semantikoa oinarrituta dagoeneko ezaugarriak ipintzera jo dugu, kasu honetan ezaugarri horiek hain zuzen ere Altubek egindako bereizketari dagozkiolarik. Berorren arauera, bide bakoitzari esleia dakizkiokkeen ezaugarriak, hauek dira:

Ahal/ezin + aditz-laguntzailea

a) **Denbora-erreferentziaren gunean kokatua**

Mintzo deneko momentuan burutzen ari den ekintzarekiko potentzialitatea.

b) **Fisikoa**

Ekintza burutzeko gaitasun edo ez-gaitasun fisikoa.

Ahalezko konjugazioa

Potentzialitatea.

(2) Geroago ikusiko dugunez, Salaburuk, *Euskara hobean hobe* izeneko liburuan (1984), ahalezko bi bide horiei dagozkiolarik, ez du bereizketa semantikorik aipatu.

a) **Orokorrak edo intenporalak**

Denbora-erreferentziaren gunea den mintzo-momentutik at gertatzen den potentzialitatea.

b) **Ez-fisikoa**

Ekintza fisikoa adieraz badaiteke ere, benetako potentzialitatea fisikoa ez deneko kasuan.

c) **Etorkizuneko potentzialitatea**

Mintzo-momentutik aurrera gertatzeko ekintzarekiko potentzialitatea.

Esan beharrekoa da aditz-perifrasiaren erabilerak bi ezaugarri horiek halabarrez betetzea daramala eta ahalezko konjugazioak, aldiz, soilik bat betetzea behar duela.

1.2. **Bereizketarik aipatu ez duten autoreak**

Bereizketarik aipatu ez deneko bibliografian, bi talde beha daitezke: alde batetik, inolako xehetasunik egin gabe ahalezko bi bide horiek baliokidetzat jo duten autoreek osotua, eta beste aldetik, itxuraz arrazoi semantikorik gabe **ahal/ezin** + **izan/ukan** perifrasiaren erabilera murriztu egin dutenek osotua.

Lehenengo taldearen barruan, hurrengo autore hauek aipa daitezke: Urri-barrenek eta bestek (1986), *Euskararako hiztegia* delakoan, **ahal ukan** sarrera, honelaxe definitu dute: *Beste aditz baten ondoan joaten da, honek aipatzen dena gertatzeko nahiz egiteko eragozpenik ez dagoela adierazten du: Froga ahal daitekeenean, ekartzen ahal du (= ekar (ahal) dezake)... Beraz, jarritako adibidearen arauera, bata edo bestea erabiltzea, aukerakoa da.*

Salaburuk eta Kintanak (1984), “joan ahal dut/joan ahal naiz” delako auziaz ari direlarik, ahalezko bi bide hauek elkarren baliokideak direla eman dute aditzera: *Ahal eta ezin aditzen erabilera klasikoa potentzialezko adizkieraz ere adierazten da: etorri ahal naiz = etor naiteke, ezin naiz joan = ezin joan naiteke.*

Euskaltzaindiaren Gramatika Batzordeak (1987), bereizketa semantikorik ez aipatzeaz gain, **ahal/ezin** + **izan/ukan** perifrasiak ahalezko konjugazioaren aldean duen emankortasunari buruz hitz egin du, lehenengoaz aditz-aldi eta aspektu-kasu guztiak adieraz baitaitezke (behintzat zenbait hizkeratan) eta besteaz, berriz, soilik orain-aldia iraganaldia eta geroaldia: *Ahal adierazteko, besteak beste, bi baliabide nagusi ditugu euskaraz: bata, daiteke/dezake edo diro/da(g)ike eta abar bezalako ahalezko adizkiez osatutako baliabidea eta bestea, berriz, ahal izan/ukan, *edin/*ezan perifrasi formez osaturikoa. Lehenengoak, ahalezko adizkiez osaturikoak (...) modu bakarra —ahalezkoa— eta hiru denbora —orainaldia, iraganaldia, eta geroaldia— adieraz daiteke soilik, ekintza edo egoera aspekturik ez baitzake adieraz inoiz ere. Alde horretatik oso urria eta murrizta dugu, baliabide hori. Horren eskasia bigarren baliabide betetzen du. (...). Bigarren baliabidea, perifrasi multzoaren bidezkoa, askoz ere aberatsagoa eta zabalagoa da. Lehen baliabideaz ezin adieraz daitezkeen modu denboretarako ahal izatea eta horretarako ekintza egoeren*

aspektua ere —aspekturik dutenean, noski— bigarren baliabide honetaz eman daiteke aditzera.

Ithurryk (1920) ere, aipatu ditu bereizketarik egin gabe euskaraz potentzialitatea adierazteko bi bideok: *Pouvoir significant la possibilité et suivi d'un infinitif s'exprime en Basque.*

1.º *Par le mot **Ahal** combine avec une verbe periphrastique (Ahal se place toujours après l'infinitif **ikus** **ahal izan dut** = j'ai pu le voir, **ez dut ikusi ahal izan** = je n'ai pas pu le voir)³.*

2.º *Par le Potentiel du verbe Ex: **ez dezakegu mintza**- vous ne pouvez pas le parler.*

Autore honek, geroago, bi bide hauek batera erabiltzeaz, hauxe esan du: *Souvent les auteurs placent le mot **ahal** devant le potentiel du verbe, ce qui est une pleonésie. Ex **Ikas ahal dezakegu** (...), nous pouvons l'apprendre, **sinhets ahal dezakezu** (...), vous (s) pouvez le coire; mieux vaudrait dite simplement; **ikas dezakegu, sinhets dezakegu.***

Laffite (1979), aurreko autoreok bezala bereizketa semantikorik egin ez delarik (*nota: Au lieu de **ez daiteke ikus**, on dirait aussi **ez da ikusten ahal**, au lieu de **ez dezake adi, ez dute aditzen ahal...**) badator bat Ithurryrekin bi modu hauek adizki berean erabiltzeak pleonasmoa sortera dezakeelakoan: *Eviter les pléonèmes comme **egin ahal dezakegu**, nous pouvons le faire: **egin dezakegu.****

Aipatzekoa da Lafittek, gorago esana denez bereizketa semantikorik egin ez duen arren potentzialitatea adierazteko bi bideak elkarretik bereizten dituzten ezaugarrietariko baten kontra doan xehetasuna eman duela: *Les auxiliaires **daiteke** eta **dezake** expriment le pouvoir physique:*

*Itsu denean, ez daiteke ikus.
Gorrek ez dezakete adi.*

Arotçarenak (1951), potentzialaz adieraz daitekeenaz ari delarik, antzeko xehetasun hori egin du: *Le potentiel exprime: dans la conjugaison périphrastique la possibilité physique (sux dadi eta deza).*

Gorago ikusia denez, Pujanaren eritziz, potentzialitate fisikoa (*possibilitas phisica* eta *impossibilitas phisica*), hain zuzen ere, beste bideaz adierazi behar da: *Ahal/ezin+izan/ukan perifrasiuz.*

Azkuek (1923), aurrekoek ez bezala, aipatu zuen bereizketa, baina, beste autore batzuk eginda bera ados ez zegoen baieztapen modura: *Hay dos maneras de indicar lo potencial: la una muy sencilla, en el verbo infinitivo, la otra un verdadero maremágnum, en la conjugación. Muchas veces se simultanean las dos potencialidades. Decimos, por ejemplo, **etorri al naiteke** "se puede venir", bastando para ello con **etorri al naiz** —potencial de infinitivo— o con **etorri naiteke**, que lo es de conjugación. Tal vez con el tiempo esta suma de potencialidades haya dado más*

(3) Kointzidentzia hutsa da nonbait, baina *ahal izan* perifrasiya ageri deneko Ithurrik aipatutako bi adibide horietan, ekintza bukatua emana da aditzera.

vigor a la expresión; hoy no pasa de ser una redundancia. (...) la misma fuerza tienen **ezin etorri naiz** "no puedo venir" que **ezin etorri naiteke**, **ezin etorri al naiz** y **ezin etorri al naiteke**. Azken honi dagokiolarik, orrialdearen bukaeran, ondoko ohar hau ageri da: *Mis compañeros notan alguna diferencia que yo no percibo.*

Azkenik, Villasantek (1980) egindako Mitxelenaren aipu bat adieraziko digu, berorretan Mitxelenak Altuberen esanetan herriak egiten duen bereizketa semantiko horren aintzintasuna zalantzan jarri duelarik: *La distinción de Altube está lejos de ser general y en sus ejemplos apenas noto diferencia de valor que pueda hacerse en mi habla. Y si no estoy muy equivocado, tiene poco de antigua.*

Talde honetan, Lardizabal (1865) eta Añibarro (1970) ere, sartzekoak dira.

Gorago esana dugunez, bereizketarik ageri ez deneko bibliografiaren barruan, aipatu berri ditugun autore horietaz gain, badaude *ahal/ezin* + *izan/ukan* perifrasiaren erabilera murriztu egin duten beste batzu: kasu honetan, autore horietariko zenbait, idazle klasikoek idazkietan beha daitekeen erabilera-joerari dagokio.

Horrela, Campionek (1884), *ahal* partikularen erabilerrari dagokiolarik, hauxe esan du: *Al-Ahal se une a las flexiones transitivas é intransitivas, comunicando á los modos y tiempos significación potencial (...). Como todos los dialectos poseen un modo potencial, no se usan correctamente ni deben usarse con el presente e imperfecto de indicativo. Sin embargo, bastantes localidades, por desgracia, han olvidado o dejado en desuso las flexiones genuinamente potenciales, y por ser el procedimiento al que me refiero sumamente sencillo y expeditivo, se oirá con alguna frecuencia **jan** ó **jaten al det** "yo lo puedo comer", en vez de **jan dezaket** y **jan o jaten al nuen** "yo lo podía comer" en vez de **jan nezake**.*

Beronen antzeko xehetasuna, Lafonek (1980) egin du Schuchartek esandakoa adieraziz: *Schuchardt signale ensuite (p. 31) que, "auprès de ahal, ezin servent comme verbes auxiliaires non les imperfectifs za (izan) et du (ukan), mais di (edin) et le secon za (ezan), et cela avec les signes de futur te et ke. On ne dit pas ioan ahal naiz, mais ioan ahal naiteke "je peux aller" on ne dit pas eman ahal dute mais eman ahal dezake "je peux le dire". Nous avons indiqué que cette règle ne s'applique pas au parfait.*

Geroztik, Lafonek berak, hauxe gaineratu du: *Il n'est pas étonnant que, dans nos textes ahal et ezin n'admettent avec eux, en dehors du parfait, que des auxiliaires exprimant un procès à terme. Au XVI siècle, les seules formes à auxiliaire qui expriment la possibilité, à l'exception de celles qui contiennent le suffixe de passé, sont des formes où figure un auxiliaire exprimant un procès à terme: types sar daite, ikus deçaque, valia daquidic, erra diro. Le type correspondant à sar daite, mais où l'auxiliaire exprime un procès sans terme, sartzen date, ne sert jamais dans nos textes à exprimer une possibilité, tandis que sar daite sans ahal, peut suffire à exprimer cette idée.*

Sarasolak, *Hauta-lanerako euskal Hiztegia* delakoan, idazle klasikoek idazkeretan beha daitekeen *ahal* partikularen erabilera murrizta aipatu du, eta bai gaur egungo erabilera ere: *Zan edo klas. Ezezkoak ez diren esaldietan, aditzaren*

erroa erabiltzea eskatzen duten laguntzaileez (hau da, ez indikatiboez)⁴, orainaldian nahiz lehenaldian: **entseia ahal daiteke, desira ahal dezake** (...). Badirudi idazle zahar eta klasikoez ez dutela egoera burutuak adierazteko erabiltzen, mendeko zenbait esalditan ez bada. (...) Gaur egun, batez ere iparraldean, ahal-etzko forma guztiak eratzeko erabiltzen dira, indikatibozko adizkiez.

a) Era burugabeak, dagokion aditzak -T(Z)EN era hartzen duela eta laguntzailea indikatibozko eratan, orainaldian nahiz lehenaldian: **etortzen ahal da/etor (ahal) daiteke, ekartzen ahal du/ekar(ahal) dezake, aurkitzen (ahal) bada/ aurki badezake**. (...). Ezezko esaldietan, aurreko kasu guztietan, ez naiz **etortzen ahal: ezin etor naiteke, ez dut ekartzen ahal: ezin ekar dezaket** (...).

Larramendik (1729) **ahal** partikularen erabileraz ari delarik, potentzialitatea batera zein bestera adierazi ahal izan arren, **Ahal** partikularen erabilera oso murrizta dela eman du aditzera: *Sirve principalmente, cuando las inflexiones del poder son condicionales, v.g. si yo puedo, si tú puedes leer: si yo pudiere, si tú pu-dieras venir. Digo principalmente, porque también tiene lugar en lo absoluto sus inflexiones, aunque cuando se afirma absolutamente el poder, hay otras conjugaciones especiales* (...). Geroago, hauxe gaineratu du: (...) *cuando el determinable "al" significa poder, v. g. jaten al det, "yo puedo comer". En este sentido apenas esté en uso sino en subjuntivo, v.g. jan-aldezadan, jan-aldezazun (...)*⁵. Fuera del determinable "al" "ahal", con que se hacen en vascuence las oraciones del verbo poder (), hay otros modos más frecuentes y varios cuyas conjugaciones unas son absolutas y otras relativas (ahalezko konjugazioaz ari da).

Harrietek (1791), eman duen "**ahal izate**" aditzaren paradigmán, bi bideak erabili ditu, **ahal** + **izan** perifrasiáz ahalezko konjugazioak dituen "aspektu-hutsuneak" betetzeko baliaturik; ondoan ikus daitekeenez:

LE VERBE *POUVOIR*, AHALIÇATEA

Indiçatif Present

Nic dirot,	<i>je puis.</i>
hic diroc,	<i>tu puis.</i>
harc diro,	<i>il put.</i>
Guc dirogu,	<i>nous pouvons.</i>
çuc diroçu,	<i>vous pouvez.</i>

Gramatica

Çuc diroçue,	<i>vous pouvez.</i>
heïec dirote,	<i>ils peuvent.</i>

(4) Honetan, Lafonekin bat datorrelarik.

(5) Lardizabalek (1865), *ahal izan* perifrasiaren ohizko erabilerazko baieztapen berori egin du.

Preterit Imparfait

Nic niroïen,
 hic iroïen,
 harc ciroïen,
 Guc guiñdiroïen,
 çuc ciädiroïen,
 çuec ciñiroten,
 heïec cïroten,

*je pouvois.
 tu pouvois.
 il pouvoit.
 nous pouvions.
 vous pouviez.
 vous pouviez.
 ils pouvoient*

Preterit Parfait

Nic ahal içandur,
 hic ahal iç induc,
 harc ahal içandu,
 Guc ahal içan dugu,
 çuc ahal içan duçu,
 çuec ahal içan duçue,
 heïec ahal içan dute,

*j'ay pû.
 tu as pû.
 il a pû.
 nous avons pû.
 vous avez pû.
 vous avez pû.
 ils ont pû.*

Autre Parfait

Nic ahal içana dut,
 hic ahal içana duc,
 harc ahal içana du,
 Guc ahal içana dugu,
 çuc ahal içana duçu,
 çuec ahal içana duçue,
 heïec ahal içana dute,

*je pûs.
 su pûs.
 il pût.
 vous pûmes.
 vous pûtes.
 vous pûtes.
 ils pûrent.*

Efcuaraz eta Francefez

Plus que Parfait

Nic ahal içan nuen,
 hic ahal içan uën,
 harc ahal içan çuen,
 Guc ahal içan guinduen,
 çuc ahal içan cinduen,
 çuec ahal içan cinduten,
 heïec ahal içan çuten,

*j'avois pû.
 tu avois pû.
 il avois pû.
 nous avions pû.
 vous aviez pû.
 vous aviez pû.
 ils avoient pû.*

Futur

Nic ahal içanen dut,
 hic ahal içanen duc,
 harc ahal içanen du,
 Guc ahal içanen dugu,
 çuc ahal içanen duçu,
 çuec ahal içanen duçuc,
 heïec ahal içanen dute,

*je pourray.
 tu pourras.
 il pourra.
 nous pourrons.
 vous pourrez.
 vous pourrez.
 ils pourront.*

Optatif

Nic ahal deçan,
 hic ahal deçaian,
 harc ahal deçan,
 Guc ahal deçagun,
 çuc ahal deçaçun,
 çuec ahal deçaçuen,
 heïec ahal deçaten,

que je puiffe.
que tu puiffes.
qu'il puiffes.
que nous puiffions.
que vous puiffiez.
que vous pussiez.
qu'ils puiffent.

Imperatif Conj. & Parfait Conj.

Nic ahal nuquziën,
 hic ahal uqueïën,

j'aurois pû.
tu aurois pû.

Gramatica

Harc ahal çuqueïën,
 Guc ahal guindukeïën,
 çuc ahal cindukeïën,
 çuec ahal cinduketën,
 heïec ahal çuquetën,

il aurois pû.
nous aurios pû.
vous auriez pû.
vous auriez pû.
ils auroient pû.

Parfait Conj. & plus que Parfait

Nic ahal içanen nuen,
 hic ahal içanen uën,
 harc ahal içanen çuen,
 Guc ahal içanen guinduen,
 çuc ahal içanen cinduen,
 çuec ahal içanen cinduten,
 heïec ahal içanen çuten,

j'euffe pû.
tu euffes pû.
il eût pû.
nous euffions pû.
vous euffiez pû.
vous,
ils euffent pû.

Futur Incertain

Nic ahal niro,
 hic ahal iro,
 harc ahal liro,
 Guc ahal guindiro,
 çuc ahal cindiro,
 çuec ahal cindirote,
 heïec ahal dirote,

je pourrois.
tu pourrois.
il pourrois.
nous pourrions.
vous pourriez.
vous pourriez.
ils pourroient.

Bi autore-talde hauetaz gain (bereizketa aipatu dutenak eta egin ez dutenak, alegia), aipatzekoa da hirugarrena, euskaraz potentzialitatea adierazteko bidez mintzatzean *ahal/ezin* + *izan/ukan* perifrasi egiteko aukera aipatu ez dutenek osotua: Urte (1712), Lecluse (1826), Geze (1873), Eys (1879), Chacho (1936)...

Bibliografi berrikustapen honetatik ondoriozta daitekeenez, ahalezko bi bide hauen erabilera-esparruari dagokiolarik, ez dago adostasunik autore desberdinen artean.

Bereizketa semantikoari gagozkiolarik, oso nabaria da ez Altuberen aurretiko autoreek ez idazle klasikoek potentzialitatea adierazten zuteneko moduz ari izan direnek (behintzat gu baliatu gareneko bibliografian) aipatu ez dutela, eta bai berori bibliografian agertu deneko urrietan beti Altube aipatu dela ere.

Lan hau egiterakoan sortu zaizkigun zalantzetariko bat, ea Altube eta beste autore batzuren esanetan potentzialitatea adierazteko bi bide horien artean egiten zen bereizketa semantiko hori gaur egun gauzatzen ote den izan da. Zalantza horren arrazoia, oso erraza da: bereizketa semantikoa egingo balitz, bide hauek erabilera-esparru bedera izango lukete, eta beraz, ezin erka litezke elkarrekin.

Zalantza hori argitzeko helburuz, bi modutara ihardun dugu. Alde batetik, hustutako testuetan perifrasiak agertu deneko kasuek berari bereizketan esleitu zaizkion ezaugarriak bete ote dituzten aztertu dugu; eta beste aldetik, Altuberen eta Pujanaren testuetan ageri diren adibideetan oinarritutako gaztelezako zenbait esaldiz osoturiko enketa gauzatu da.

Lehenengo azterketari dagokiolarik, aditz-perifrasiak ageri deneko esaldi gehienak jaso eta aztertu dira. Beronetatik heldu gareneko ondorioa, hauxe da: zalantza kasuak egon arren, perifrasiako ezaugarriak, kasu batetan ere ez dira bete, potentzialitate orokorra edo intenporala, “posibilitate ez-fisikoa” eta, gutxiagotan, “etorkizuneko potentzialitatea” adierazteko erabili delarik. Berorretatik, oro har bereizketa egiten ez dela ondorioztatu da alde aurretik espero zitekeenaren auaera.

Neurri handian, oso logikoa da lortu den emaitza hau, erabili diren testuetan ez baitira agertzen —edota nekez ager daitezke— perifrasiari esleitutako ezaugarriak betetzeko baldintzak.

Hona hemen adibide batzu⁶:

1. Hala ere, bi aldeak ados jartzen badira euskaraz egin daiteke epaiketa, hau da, langileek eta beren abokatuek adierazpenak euskaraz egin ahal dituzte. (*Eguna* 89-2-9; 9or).
2. (...) eta barrualdetik bakarrik espermentatu ahal direnak bezala agertzea da. (*Eguna* 89-3-23; 21or).
3. Aipatzen dugun alorra fonetikoa izan daiteke, edo fonologikoa, lexikala etabar. Alor bakoitza azpi-alorretan banatzen ahal da arbolaren eskema hartuz. (*Euskera* 1986-2; XXXI; 426or).
4. Ohargarri da lau hitzek beste azpi-alor bat osatzen ahal dutela, baldin eta aintzinetik toki bat eman badiogu galdekizun lexikalaren antolaketan (*Euskera* 1986-2; XXXI; 427or).
5. Bestalde, alor erlazioari esker, homonimia-kasu gehienak ebakitzen ahal dira. (*Euskera* 1986-2; XXXI; 427or).

(6) Esaldi guztiak ipintek luzeegi bihurtuko luke artikulua hau.

6. Erlazio hontan ez da ahantzzi behar erantzun bat baino gehiago jasotzen ahal dela galdera bakoitzeko. 2, 3, 4erantzun bil daitezke eta hierarkia markatzen ahal da bakoitzari bere maila emanaz. (**Euskera** 1986-2; XXXI; 429or).
7. "Arkaismo" erromanismoa izaten ahal baita (**Euskera** 1986-2; XXXI; 431or).
8. Bestalde mapen sola edo euskariak, eman nahi baita, mugan eta inkesta-puntuen kokapena erakikitzeak ez du arazo berezirik planteiatzen, jakinez puntuak behar den neurrian lekutzen ahal direla. (**Euskera** 1986-2; XXXI; 432or).
9. Horrela, borondate nazionala abstrakzio bilakatzen da, Estatuak bakarrik gihartzen ahal duena, eta ondorioz, estatuak bahitzen duena. (*Jakin* 51; 47or).
10. Hitzaren edo hitz-taldearen barruan, ze tokitan kokatzen den unitate azentugarria: toki batean beti bat delako edo arau batzuren bidez finkatu ahal dugulako (...) edo... (**Euskera** 88-1, XXXIII; 200or).
11. (...) baina ahozkatze desberdinegatik ez dira hain fidagarri eta oraingoz nahiago dut argi daudenaz eta agiriz frogatu ahal direnez baliatu (*Euskera* 88-1; XXXIII; 271or).
12. Denbora mugarik gabe joan da, hiru dolar eguneko gastatzen ahal dira. (*Hemen* 89-2-24; 16or).
13. Seigarren korrika honetan, (...) Aukeratutako kilometroa edo kilometroak subentzionatuz parte hartu ahal da (...). (*Hemen* 89-3-10; 22or).
14. Bibolinarekin urte asko daramazun arte ez dakizu zein ondo sonatzen ahal duen. (*Hemen* 88-3-31; 24or).
15. Bertara hurbiltzeko ordutegia izanik, 6tatik gaueko 9etara, larunbat eta igandeak salbu, 12tatik 2tara joan ahal delarik. (*Hemen* 89-3-31; 26or).
16. Nekazari-batxilergoari edo goi-mailako teknikoari dagokion diploma lortu ondoren, edo segiten ahal du tekniko bezala edo lan egiten ahal du nekazari bezala. (*Jakin* 35; 61or).
18. Ni ez naiz teknologiaren kontra, printzipioz: teknologiaren aurrerapena gauza ona izaten ahal da. (*Jakin* 35; 68or).
19. Bestalde, ikasgai bana dutenez ezin pentsa liteke euskal literaturen ezagutza-sakonik erdiesten ahal denik. (*Jakin* 49; 9or).
20. Ile luzeen eta begi urdinen atzean badirela duintasunez aritu ahal diren musikariak. (*Eguna* 89-2-16; 20or).
21. Alemaniar heavy talde honek oraindik ere onenen artean dirauela aldarrikatu ahal du. (*Eguna* 89-1-26; 20or).
22. Besteek ezin adierazi dituztenak espresatu ahal ditu Bitxorik. (*Eguna* 89-4-6; 3or).

23. Hor ikusten ahal da nola mugimendu abertzalea handitzen den. (*Eguna* 89-3-23; 2or).
24. Ondorioztatu ahal denez, zerrenda gehiengodunetako kideak beteko dituzte postuok. (*Eguna* 89-3-23; 7or).
25. Han zirenen artean, hamaika aurpegi ezagun ikusi ahal zen (...), arras pozikikus zitekeen. (*Eguna* 89-3-16; 6or).
26. Ongi aski ikusten ahal denez, azken urte hauetan euskal gizartean nagusitzen ari den dinamikan oldarturik dago Euskaltzaindia. (**Euskera**, 1986-2; XXXI; 443or).
27. (...), edo bestela Euskal Herrian bakarrik iritsi ahal zela boterera, zuzenbidearen zentzu handiko lurraldea baita. (*Hemen* 89-4-14; 18or).
28. (...) mugimendu anticolonialista, berriz, gazteagoa zen, baina, Leninek adierazitako inperialismoaren teoriari esker, metropolietasko lagileriarekin bat egina ikusten ahal zen. (*Jakin*-47; 9or).
29. Liburu honek laguntza eskaini ahal du egungo irakasle, kazetari, ikasle eta abarreko euskal buru-laginleek, (...). (**Euskera**- 1988-1; XXXIII; 55or).
30. Hiru hilabete eta egun batetik, bost urtetaraino izan ahal delarik zigor hau. (*Hemen* 89-3-17; 7or).
31. Orain dinamika berri bat sortzen ahal da, dinamika bat (...). (*Jakin* 35; 83or).
32. (...), eta barkatuko naute, noski, lehiatzaile amorratuek, nire lan honetaz baliatzen ahal dira eta politika erreformista batetan. (*Jakin* 49; 53or).

Berauetaz gain, badaude perifrasi geroaldia (beronetaz geroago ari izango gara) eta hipotetikotasuna adierazteko erabili direneko perpausak, beroriek Altubek eta Pujanak esandakoaren arauerako perfrasiaren erabilera zuzenetik at daudelarik.

1. Ordezkoaren izendatzea iraunkorra litzateke, ezabatu ahalko balitzateke. (**Euskera**-1986-2.XXXI; 449or).
2. Prokariota hauek lortu ahal izango zuten eraginkortasuna biologiko handiagorik konpetidore bezala. (*Elhuyar*- 10.tomoa- 2.alea; 1984; 185or).
3. (...) 2 bider 3 metrotako laukitan ezarri ahal izango lukete espaziuntzairen kanpoaldean. (*Hemen* 89-3-31; 32or).
4. Horrenbeste urtetako joan etorritan anekdotaren bat ere bizi ahal izango zutela eta ezetz jende serioa direla. (*Hemen* 89-4-7; 25or).

Egin den bigarren frogan, enkesta izan da Zientzi Fakultateko ikasle eta zenbait irakasleri zuzendua. Berorretan, lehen esan denez, Altubek eta Pujanak jarritako adibideetan oinarritutako euskaratzeko zenbait esaldi ipini da. Esaldiak, hauek dira:

1. Me han quitado la -venda y puedo ver.
2. Lo ha atado muy fuerte y ahora no puede soltarlo.

3. No le podía escuchar bien a causa de los altavoces.
 4. No se lo podemos despegar porque está muy duro.
 5. Tengo una piedra en el zapato y no puedo andar.
 6. A pesar de la muela, puedo comer.
-
7. Hasta mañana no podré ir contigo.
 8. Podemos comer cuando quieras.
 9. Eso le puede suceder a cualquiera.
 10. Se lo podría dar.
 11. Esas cosas no se pueden hacer.
 12. Podría ir.
 13. No se lo puedo dar hasta luego.
 14. Esos premios no le pueden tocar a cualquiera.
 15. Ya verás cómo no puede levantar esa piedra.

Hamasei esaldi hauetatik, Altubek egindako bereizketaren arauera, lehenengo seiak, perifrasiaren bidez gauzatuko lirateke, eta gainerakoak, ahalezko konjugazioaz.

Jasotako 113 enketetan, emaitzak, honako hauek izan dira:

Baiezkoetan

104. Ez dute bereizketa egin, guztietan ahalezko konjugazioa erabilirik.
 1. Esaldi guztietan erabili du perifrasi.
 1. Ez du erabili ahalezko biderik.
 5. Guztietan erabili dute ahalezko konjugazioa, lehenengoan ezik.
 2. 1.esaldian eta 6.ean, perifrasi, eta gainerakoetan ahalezko konjugazioa.

Ezezkoetan: Kasuistika osoa ipintzea luzeegi izango litzatekeenez, esan dezagun laburpen gisara, Altuberen bereizketa enketa batetan ere bete ez dela, dela guztietan perifrasi erabili baita, dela perifrasi zein ahalezko konjugazioa modu okerrera erabili baitira.

Lehenengo froga nahiz bigarrena haintzakotzat hartuz gero, gaur egun (salbuespenak salbuespen), potentzialitate adierazteko bi bide hauen arteko bereizketa egiten ez dela eta elkarren baliokide modura erabiltzen direlako ondorioa hel daiteke, beraz, gonpara daitezke elkarrekin.

Estatistika-tratamantua

Elkarrekiko konparagarriak direla finkatutakoan, emateko hurrengo pausua, kontaketa da. Kontaketa hori egiteko, ehun eta hirurogetamaika testu hustu dira

guztira –liburuak, aldizkariak, egunkariak, tesinak eta tesiak– arlo desberdinei dagozkielarik (zientzia, kazetaritza, gizarte-zientziak, letra-arloa)⁷. Testu horietatik, laurehun aletako tamainuko lagina atera da azarean, bai baiezko esaldietan bai ezekoetan.

Kontakteta-sistema. (+*ahal*)/(-*ahal*) oposaketan oinarritu da, ahalezko bideak bata bestearen ordeztu erabil daitezkeeneko kasuak soilik jasorik: *etor daiteke/ etorri ahal da, etor daiteke/etorri ahal izango da, etor zitekeen/etorri ahal zen, etor zitekeen/etorri ahal izan zatekeen* eta *etor liteke/etorri ahal izango litzateke* bikoteak.

Badaude jaso diren arren gero estatistika-tratamentuan kontutan hartu ez diren kasuak⁸. Kasuok, hauexek dira:

1. Errepikapenez aditz nagusiaren⁹ elipsioa gertatzen deneko esaldiak:

Kasu honetan, *ahal izan* perifrasi erabiltzen da.

Pinochioren ipuina haurrentzako kazeta batean argitaratu zuen, zatika, episodio bat orain eta hurrengoa ahal zuzenean. (Jain 41- 1986/ Urria eta Abendua, 32or).

2. Aditz nagusirik gabe aditz-laguntzaileari itsatsita *ba* baieztapen partikula duten esaldiak: *ba*+ahalezko konjugazioko edin aditzeko singularreko hirugarren pertsona¹⁰.

Tolosan, jai izaten da egun honetan eta baliteke egun apropos bihurtzea dena bildu dadin zenzen plazan. (Hemen, 89-3-24; 28or).

3. Subjuntiboa.- *Ahal + edin/ezan.*

Berezko traba horiek gairitu ahal ditzan, abantaila guztiak bere alde dituela kaleratu behar du. (Jakin 41- 1986/Urria eta Abendua; 115or).

Kalkulu estatistikoa segitu aurretik. Ondoko ohar hau egin beharrean gaudu: lan honetan (+ gero) aspektu-marka zuten perifrasi-adizkiak (egin ahal izango du) +*ahal* sailean bereizketarik gabe sartu diren arren, geroago jarriko diren esaldietatik ondoriozta daitezkeenez, hitzunek etokizun hurbilaren eta urrunaren arteko bereizketa¹¹ egiten duela dirudi, bereizketa hori denbora-erreferentziaren arauerakoa litzatekeelarik. Horrela, erreferentzi gunea mintzo deneko momentua-

(7) Datuak soilik arlo batetan hartzeak, berorretan dagokeen joera nagusiak emaitza final sesgatuak sortaraztea ekar lezake.

(8) Esan beharra dago testuetan oso gutxitan agertzen direla eta behintzat jasotako datuaren arauera kasu horietan bi bideen arteko alternantzia behatu ez dela ere bai.

(9) Euskaltzaindiaren Gramatika-batzordeak *Euskal Gramatika lehen amatzak II*-an erabilitako terminologia da; *Aditz nagusi* terminoa, aspektudun adizki perifrastikoen kasuan (ikusten du), aspektu-marka atxekitzen zaion adizkiaren atalari dagokion, eta aspekturik gabeko kasuan (ekar dezake), aditz-erroari.

(10) Zenbaitetan, ahalezko konjugazioko adizkiak ere, aditz nagusirik gabe (aditz-errorrik gabe) ikusi dira, batez ere *edin* aditzari dagozkionak; horrelako kasuetan, *edin, izan* aditzaren ordeztu erabili da, adibidez, *Interesgarri izan liteke/interesgarri liteke.*

(11) Bereizketa hau, ez dagokio potentzialitate-graduari.

ri badagokio, ahalezko konjugazioko orainaldiko adizkiak erabiltzen dira (edo bere lekuan orainaldiko *ahal izan* perifrasia):

1. Hori da, azken finean, eurokomunismoaren ahulezia nabariena proposatzen dituen jarrerak eta borroka-moduak nola ekar dezaketen oraindik inbokatzen den gizarte komunista berria. (*Jakin* 47, 1988 Apirila/ekaina; 25or).
2. Intelektual moderno askok, hemen sor daitekeen bizitza sano -demokratikoaren barnean, ekologiaren azaleko balioak barneratuko ditu. (*Jakin* 47, 1988 Apirila/ekaina; 38or).
3. (...) txosten egin berrian azaltzen denez, Europako Elkartek 1985.ean lortutako Estatu produktu Gordinaren % 2,5 etik % 6,5 eta bitartekoak izango dira (...); Estatu batzuetatik, bestetarako eragina zeharo alda daiteke baina. (*Jakin* 50, 1989 Urtarrila/Otsaila; 50or).
4. (...) hiru hilabete eta egun batetik, bost urteterainokoa izan ahal delarik zigor hau. (*Hemen* 89-3-17; 7or).
5. Hainbeste urtez eskuz aldatu den etxaldea, denbora baten buruan, bila-katzen anal da elkarte baten lur. (*Jakin* 35, 1985 Apirila/ekaina; 71or).
6. Orain dinamika berri bat sortzen ahal da, dinamika bat bera Ipar eta Hegoaldean, azterketa batzu elkarrekin egiteko eta (*Jakin* 35; 1985 Apirila/ekaina; 83or).

Aitzitik, denbora-erreferentziaren gunea, etorkizuneko puntu batetan badago, *ahal + izango* perifrasiak erabiltzen dute hiztunek, *Corpus* desberdinetatik ateratako esaldi hauetan ikus daitekeenez:

1. Froga handia datorren ekainean pasatu beharko du. Orduantxe ikusi ahal izango da. Suarez-en zentrisismoaren benetako indarra. (*Eguna* 89-2-9; 10or).
2. Eta orain pulpito horretatik, erakundeetan egoteak eskaintzen duen pulpotik ikusi ahal izango dute eta ikusiak ahal izango dira. (*Eguna* 89-3-23; 7or).
3. Hiru hilabete barru datorren ekainean, eduki ahal izango dugu (*Eguna* 89-3-23; 31).
4. Medio horren bidez bilerak egin ahal izango dira hiri desberdinen artean, soinu eta irudiaren aldebereko transmisioarekin (*Eguna* 89-3-16; 26or).
5. Zerbitzu mensafonikoa automatizatu egingo da, eta beraz, ekipamendu horien bidez, eskaintza mensafoniko hedatu ahal izango da (*Eguna* 89-3-16; 26or).
6. Ekainean izango diren hurrengo (...) euskararen bitartez ere egin ahal izango dira Bilboko Hizkuntza Eskolan. (*Eguna* 89-2-16; 3or).
7. Biologia molekularrentzat mundu berri bat irekitzea bezalakoa izango bait da: Zelula bizi batean, pultsuka lan egingez, DNA molekularak, entzi-

mak birusak, holografiatu egin ahal izango dira. (*Elhuyar*- 11 tomoa 3-4 alea 1985; 344or).

8. Zenbait hamarkada hartuko dituen lana izango da nahiz eta baliabide informatikoaz etab, baliatzen diren. Lehenego aldiz obra batean 1948 baino lehenagoko hiztegi osoa eduki ahal izango da lana bukatutakoan. (*Euskera* 1987-1 (2 aldia); XXXII; 175or).
9. Eginbehar honi erantzungo dioten norbanako edo lantalde bereginak hartara bideratzen ahaleginduko da Euskaltzaindia. Unibertsitate-giroan aurkitu ahal izango dira seguruenik hartarako solaskide egokiak. (*Euskera* 1987-2 (2 -aldia); XXXII; 346or).
10. Larunbatean gaueko hamarretan hartuko dira (...). Sari hauetatik kanpora gelditzen diren beste tartedun guztiak, hamar aldiz jasotzen badute (...) hoge mila pezetatako dirutza jaso ahal izango dute. (*Hemen* 89-2-3; 28or).
11. Aurki eman ahal izango dugu berriren bat (*Hemen* 89-2-3; 28or).
12. Iraulteta edo subertsioaren kontrako lege berri baten proiektua prestatzen ari da. Lege berriaren bertutez, Armadak legalki parte ahal izango du aurrekoan iraulteta edo subertsioaren kontrako egingo diren lanetan. (*Hemen* 89-2-24; 3or).
13. Baina hamabost egun barru jakin ahal izango dugu nor den nor eta gero geroakoak. (*Hemen* 89-3-3; 28or).
14. Behin XVIII.mendez gero, horrelako tirabira eta ezinikusien lekuko franko aurkitu ahal izango dugu han-hemenka. (*Jakin* 49, 1988; 109or).
15. Uste izatekoa da, etorkizunean errentagarritasun ekonomikoa suposatu ahal izango dutela (*Jakin* 49, 1988, 53or).
25. Orain arte deskribatutako erakundeak taula estatistiko batzuren bidez analizatuko ditugu. Horrela orain arte idatzitako osatu eta hobeto ulertu ahal izango dugu (*Jakin* 50, 1989; 16or).

Azterketa semantiko/pragmatiko sakonagorik egitekotan, seguraski, geroaldia-ri dagokiolarik ahalezko bi bideei denbora-esparru bedera esleitu zaiela eta beraz, bata edo bestea erabiltzea, aukerakoa izan gabe, ahalezko gertaera dagokion erreferentzi gunea denboran kokatzen deneko puntuaren arauerakoa izango litzatekeela ondoriora helduko litzateke.

Horretaz gain, esan beharrekoa da hiru aditz-aldi gonbaragarrietatik (Orainaldia, Iraganaldia eta Geroaldia), *Ahal izan* perifrasiaren bidez maizen adierazten dena geroaldia dela, eta ondorioz, goiko xehetasun hori kontutan hartuz gero testuetan geroaldiko adizki asko agertzeak, ahalezko bi bide hauen erabilkeraz ideia okerra edo behintzat benetako erabileratik urrun samarra sorterez dezakeela.

Lan honetan erabili den estatistika-tratamendua, estatistikazko edozein liburutan *proportzioen estimazioen* eta *hipotesi-kontrastearen* kalkulurako aurki daitekeena da.

Estimaziorako, ondoko estimatzaile hauek erabili dira

1. *Puntu-estimaziorako*: $p = \frac{\text{laginaren arrakasta-kopurua}}{\text{laginaren tamainua}}$
2. *Konfidantza-tartea*: $p \pm 1.96 \sqrt{[p(1-p)/n]}^{12}$.
3. *Proporzioen arteko kendurarako konfidantza-tartea*:

$$p_1 - p_2 \pm 1.96 \sqrt{\{[p_1(1-p_1)/n_1] + [p_2(1-p_2)/n_2]\}}$$

Hipotesi-kontrasterako proba estatistikoa:

$$4- p_1 - p_2 / \sqrt{[p_1(1-p_1)/n_1] + [p_2(1-p_2)/n_2]}$$

Proba-estatistikoaren balioa (F):

- 4-1. Baldin eta $F \in (-1.64, 1.64) \Rightarrow p_1 = p_2$
- 4.2. Baldin eta $F \in (-1.64, +\infty) \Rightarrow p_1 \geq p_2$
- 4.3. Baldin eta $F \in (-\infty, +1.64) \Rightarrow p_2 \leq p_2$

EMAITZAK

Jasotako datuetatik lortutako emaitzak hauexek dira:

*Baiezko esaldietan ahalezko konjugazioa erabiltzen deneko proporzioa*¹³:

Estimazio-puntua = 0.98.

Konfidantza-tartea = [0.97, 0.99]. Hau da, baiezko esaldietan ahalezko konjugazioa erabiltzen deneko proporzio erreala, 0.97tatik 0.99tarakoa da. (*ahal + izan /ukan* perifrasiari dagokion tartea = [0.01, 0.03].

Ezezko esaldietan erabiltzen deneko proporzioa:

Estimazio-puntua = 0.442

Konfidantza-tartea = [0.399, 0.48]

(*ezin + izan/ukan* perifrasiari dagokiona = [0.52, 0.601])

(12) 1.96 balorea, %95eko konfidantza-mailari dagokion konfidabilitate-koefizientea da. *Puntu-estimazioa*: Erabilitako populazioari dagokion parametroa estimatzeko erabiltzen den balore numerikoa da.

Tarte-estimazioa: Konfidantza-gradu desberdinetan estimatzeko parametroa barruan due-la kontsideratzen den tartea definitzen duten bi baloek osotzen da. Gure kasuan honelaxe defini liteke: Agerpen-proporzio erreala %95eko konfidantzan agertzen deneko tartea da.

(13) Kalkulia hauek, 1-en ganean egin dira, eta n_1 zein $n_2 = 400$.

Etorkizun hurbilaren eta urrunaren arteko bereizketarik eginez gero, lortuta-ko emaitzak, hauek dira:

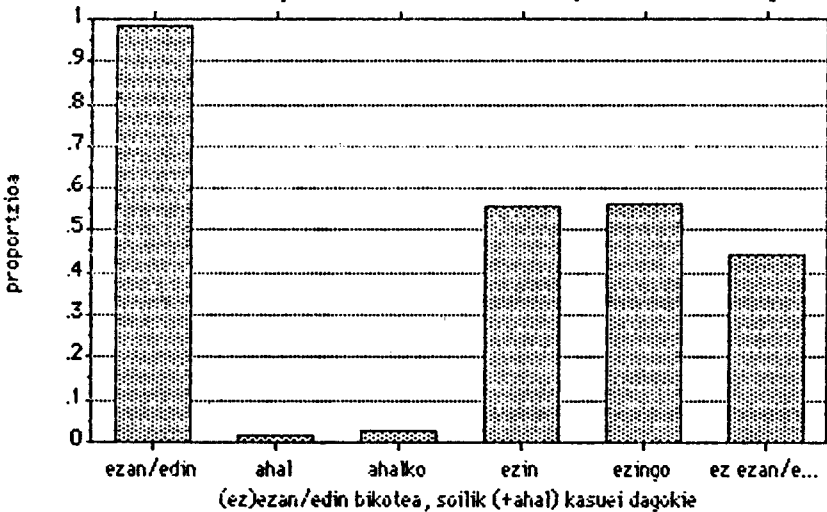
ahal izan perifrasi:

Puntu-estimazioa = 0.028
 Konfidantza-tartea = [0.016, 0.04]

Ezin izan perifrasi:

Puntu-estimazioa = 0.563
 Konfidantza-tartea = [0.52, 0.603]

ezan -edin/ahal izan, ez ezan-edin/ezin izan oposaketan barra-grafika

Egingo ditugun hurrengo pausuak, lehenik, ahalezko konjugazioari dagoz- kion bi zutabe horien artean nabari den alde hori estatistikoki benetakoa ba ote den aztertzea, eta bigarrenik, berori betez gero alde hori zenbatetako den kalku- latzea izango dira. Helburu honetan, 4. eta 3. formulak erabili ditugu.

P_1 : Ahalezko konjugazioak baiezko esaldietan duen erabilera-proportzioa = 0.98.

P_2 : Ezezko esaldietan duena = 0.442.

Egiaztatu nahi den hipotesia, hauxe da: $p_1 > p_2$.

Emaitza = 20.9; balore hau ez dago 4-1 tartearen barruan ez 4-3 an; beraz hipotesia, benetakoa da.

Zenbatetan da handiago ahalezko konjugazioa baiezko esaldietan erabiltzen deneko proportzioa ezezkoetan erabiltzen denekoa baino? Horretarako 3. formu-

laz baliatu gara, eta emaitza, hauxe da: 0.49tatik 0.59tara erabiltzen da gehiagotan ahalezko konjugazioa baiezko esaldietan ezezkoetan baino.

Oro har baiezko esaldietan ahalezko konjugazioaren aldean perifrasiaren erabilera baztergarria dela eta ezezko esaldietan perifrasi gehiagotan erabiltzeko nolabaiteko joera dagoela ikusita, azterketa zaituagoa egiteari ekin diogu, lehenengo atalean *nor/nork*, *intransitibitate sekundarioko esaldiak/aditz intransitiboa*, *orainaldialiragana*, *orainaldialhipotetikoa* eta *iraganalhipotetikoa* oposaketak bereizturik eta bigarreanean lan honen hasieran aipatutako lau arloen arteko erkaketa eginik. Esan beharrekoa da gorago ikusi denez *ahal* + *izan* perifrasiaren erabilera urria denez lehenengo atalean soilik ezezko esaldiei dagozkien datuez arituko garela.

Lehenengo oposaketa, *nor* (p_1)/*nork* (p_2) da, *nor* delako horren barruan intransitibitate sekundarioko esaldiak (*ekar daiteke*) zein aditz intransitibokoak (*etor daiteke*) eta *nork* deritzon sailean bi flexiotako adizkiak (*ekar dezake*) nahiz hiru flexiotakoak (*ekar diezaioke*) sarturik.

Emaitzak: $n_1 = 284$, $n_2 = 259$.

*Ahalezko konjugazioa*¹⁴:

Puntu-estimazioa $p_1 = 0.515$.
 " " $p_2 = 0.375$.

Konfidantza-tartea $p_1 = [0.461, 0.567]$
 " " $p_2 = [0.32, 0.43]$

Hipotesia: $p_1 > p_2 = 3.314$. Balore hau. $[-1.64, +\infty]$ tartearen barruan dago, eta beraz, goiko hipotesi hori benetakoa da.

Pasiboa (p_1)/***aditz intransiboa*** (p_2)

$n_1 = 233$, $n_2 = 131$

Puntu-estimazioa $p_1 = 0.512$.
 " " $p_2 = 0.567$.

Konfidantza-tartea $p_1 = [0.453, 0.571]$
 " " $p_2 = [0.476, 0.648]$

Hipotesia: $p_1 = p_2$; emaitza = 0.92, balore hau $[-1.64, 1.64]$ tartean dago, beraz, benetakoa da hipotesia.

(14) Aurrerantzean, ahalezko konjugazioari, p eritziko zaio, eta perifrasiari, q.

Orainaldia (p_1)/iragana (p_2)

$$n_1 = 367, n_2 = 66$$

$$\text{Puntu-estimazioa } p_1 = 0.42.$$

$$\text{'' '' } p_2 = 0.61.$$

$$\text{Konfidantza-tartea } p_1 = [0.374, 0.466]$$

$$\text{'' '' } p_2 = [0.488, 0.732]$$

Hipotesia: $p_1 > p_2$; emaitza = -2.92 ; -2.92 $[-\infty, 1.64]$; beraz, hipotesia, benetakoa da.

Orainaldia (p_1)/hipotetikoa (p_2)

$$n_1 = 367, n_2 = 57.$$

$$\text{Puntu-estimazioa } p_1 = 0.42$$

$$\text{Puntu-estimazioa } p_2 = 0.736$$

$$\text{Konfidantza-tartea } p_1 = [0.374, 0.466]$$

$$\text{'' '' } p_2 = [0.626, 0.851]$$

Hipotesia: $p_1 < p_2$; Emaizta = -5.16 ; balore hau, $[-\infty, 1.64]$ tartearren barruan dago, beraz, hipotesia, benetakoa da.

Iragana (p_1)/hipotetikoa (p_2)

$$n_1 = 66, n_2 = 57$$

$$\text{Puntu-estimazioa } p_1 = 0.61$$

$$\text{Puntu-estimazioa } p_2 = 0.736$$

$$\text{Konfidantza-tartea } p_1 = [0.488, 0.732]$$

$$\text{Konfidantza-tartea } p_2 = [0.626, 0.851]$$

Hipotesia: $p_1 < p_2$; emaitza = -20.8 ; balorea hau $[-\infty, 1.64]$ tartean dago; beraz, hipotesia, benetakoa da.

Egin dugun bigarren azterketa, lan honetarako erabili ditugun testuak sailka daitezkeeneko lau arloen arteko erkaketa da; berorretan segitu aurretik, esan behar da idazle batzuk arlo desberdinetan idatzi dutela, kasu horietan egin dena idazle gehienetan idatzi dueneko arloan sartzea delarik.

Bereiztu ditugun lau arlook, hauexek dira:

a) Kazetaritza.

$$x_1 = \text{Ahalezko konjugazioa.}$$

$$x_2 = \text{Perifrasia.}$$

b) Letra-arloa.

$$x_3 = \text{Ahal. konj.}$$

$$x_4 = \text{Perifras.}$$

c) Zientzi arloa.

x_5 = Ahal. Konj.

x_6 = Perifras.

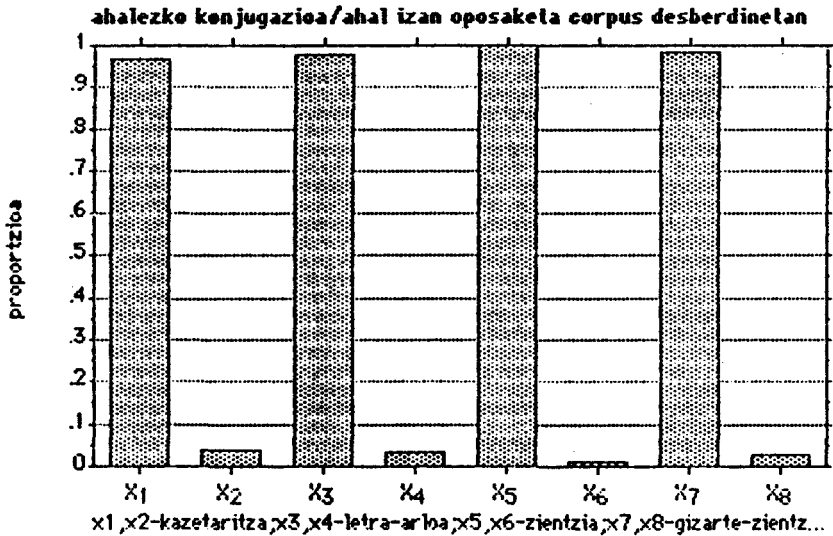
d) Gizarte-arloa (ekonomia, politika, soziologia,...).

x_7 = Ahal. konj.

x_8 = Perifras.

Baiezko esaldietan lortutako emaitzak, ondoko hauek dira:

$$n_a = 100, n_b = 100, n_c = 100, n_d = 100$$

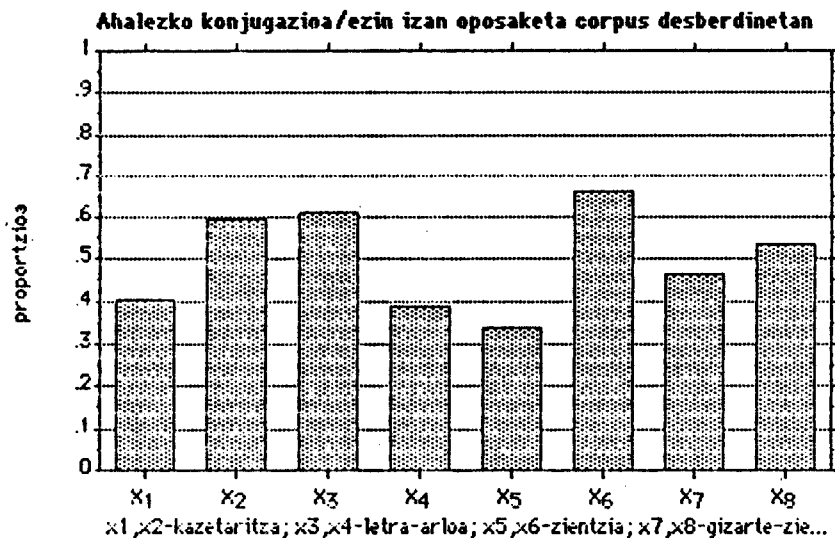
Arloa	Puntu-estimazioa	Konfidantza-tartea
X ₁	0.97	[0.94 , 1]
X ₃	0.978	[0.948, 1]
X ₅	0.998	[0.989, 1]
X ₇	0.986	[0.963, 1]

Datu hauen arauera, ahalezko konjugazioa baiezko esaldietan erabiltzeari dagokionez, ez dago alde aipagarriarik arloen artean, guztiotan ahalizko konjugazioak perifrasiaren aldean oso erabilera-proporzio altua duelarik.

Ezezko esaldiei dagozkien emaitzak

$$n_a = 102, n_b = 90, n_c = 120, n_d = 89$$

Arloa	Puntu-estimazioa	Konfidantza-tartea
X ₁	0.403	[0.311, 0.495]
X ₃	0.612	[0.512, 0.712]
X ₅	0.338	[0.253, 0.423]
X ₇	0.466	[0.569, 0.303]

Aisez beha daitekeenez, perifrasiarekin konparatutako ahalezko konjugazioaren erabilera, arloaren arauera aldatzen da. Horrela, *letra-arloan* ahalezko konjugazioa erabiltzeko nolabaiteko joera dagoen bitartean, *zientzi arloan* eta *gazetari-tzan*, perifrasi da erabilera-joera altua duena. Gizarte-arloari dagokionez, dauzkagun datuez ezin hel daiteke ondorio zehatzera, ahalezko konjugazioari dagokion konfidantza-tarteak eta perifrasiari dagokionak ([0.303, 0.569] eta [0.431, 0.693] hurrenez-hurren), zati amankomuna baitute¹⁵.

Guzti hau ikusita, hurrengo galdera hau egin dezakegu: Ba al dago alderik, *letra-arloko* ahalezko konjugazioaren erabilerrari dagokionez, baiezko esaldien eta ezezkoen artean?

Hipotesia: P_1 (baiezko esaldiak) = p_2 (ezezko esaldiak).

Emitza = 6.8 \in [-1.64, 1.64]; beraz, hipotesia, faltsua denez, badago alderik, erabilera-aldea 0.27 eta 0.47 artean handiago delarik.

(15) Lan hau egitean aurkitu ditugun oztopoetariko bat, arlo horietariko bakoitzak "idazle-kopuru fijua" izatea da. Berorrek, potentzialitateak ezezko esaldietan erabilpen-maiztasun txikia izatearekin batera, ezezkoetararako nahi beste datu ez lortzea ekarri du.

Ondorioak

1. Datu orokorreki dagokienez, begibistakoa da baiezkoko esaldietan ahalezko konjugazioa erabiltzeko joera handiagoa dagoela; perifrasiaren erabilera, aldiz, forma konparagarriari dagokienez, oso txikia da, bai eta gorago aipatutako etorkizun hurbilaren eta urrunaren arteko bereizketa hori eginda ere. Egoera honen zioa, VILLASANTEK (1980) *ahal* partikulari Gipuzkuako hizkeran ematen zaion erabileraz hitz egin dueneko atalean aurki daiteke: *En particular —como ya se ha dicho también— en Guipuzcoa hay tendencia a introducir **ahal** —sin necesidad— en las interrogativas generales. De aquí parece seguirse que para la expresión de la potencialidad apenas se recurriría en este dialecto a **ahal** por la anfibología que resultaría de los dos usos.* Baliteke Villasantek Gipuzkuako hizkeran somatu duen joera hori gainerako euskalkietan hedatu (Euskara batuaren eraginez ote?) eta halaber berori euskara idatzian **ahal** + **izan** perifrasi horren gutxitan agertzeko edo erabiltzeko arrazoa izatea. Argudio horretaz, ezezkoko esaldietan behatu diren joerezko ustezko azalpena ere emateko baliabidea gaitzake, **ahal** partikulararen kasuan ez bezala **ezin** partikulaz anfibologia ez sortzea, ezezkoko esaldietan **ezin** + **izan** perifrasi gehiagotan erabiltzeko arrazoa edo arrazoiatariko bat bide delarik.

Ezezkoko esaldiei dagokienez, **ezin** + **izan** perifrasi maizago erabiltzeko nola-baiteko joera dagoela esan daiteke, ahalezko konjugazioaren eta perifrasiaren arteko aldea baiezkoko esaldietan bezain handia ez den arren.

Bai baiezkoko esaldietan, bai ezezkoetan behatutako hau, ez dator bat, gorago aipatutako liburuan Villasantek *Algunas tendencias actuales* izeneko atalean esandakoarekin: *Actualmente en algunos autores parece perfilarse una tendencia a construir todas las oraciones de potencialidad con **ahal** y **ezin** más auxiliar, prescindiendo también, por supuesto, de si tiene matiz de potencialidad puesto en acto o no.* **Ahal** partikulararen kasuan, hain zuzen kontrakoa gertatzen da, potentzialitatea soilik bide horretaz adierazi deneko kasuak bakanak direlarik; gehienetan, agertu deneko urrietan, adizki hipotetiko edo baliokide gisara izan da. Eta **ezin** partikulari dagokionez, ahalezko konjugazioa baino gehiagotan erabiltzen den arren, beraren erabilera-proporzioa, ez da ezezkoko esaldietan nagusi dela esateko modukoa.

2. Ezezkoko esaldiei datxekien datuetatik, ondoko hau ondoriozta daiteke: baiezkoko esaldietan ez bezala, berorietan ahalezko konjugazioak esparru guztietan gailentasuna duelarik, ezezkoko esaldietan, bataren edo bestearen erabilera-proporzioa, aztertzeko konparagaien arauerakoa da.

Horrela, lehenengo bi oposaketak (*nor/nork* eta *intransitibitate sekundario-koa/aditz intransitiboa*) behatuz gero, *nor* sailari dagokionez, ez dago alderik ahalezko konjugazioaren eta perifrasiaren artean, berau *pasiba/aditz intransitiboa* oposaketan ere behaturik; *nork* sailean, aldiz, perifrasiak ahalezko konjugazioak baino erabilera-proporzio altuagoa du, azken hori sail honetan *nor* sailean baino gutxiagotan erabiltzen delarik.

Orainaldia (-ahal)/*iragana* (-ahal)/*hipotetiko* (orainaldia) hirukoteari dagokionez, aurrekoan bezala, behatutako joerak, aztertuen arauera aldatu dira; hustuketatik lortutako datuen arauera, orainaldiko perpausetan, perifrasi erabiltzen da gehiagotan; hipotetikoetan, ahalezko konjugazioa, eta azkenik, iraganekoetan, aha-

lezko konjugazioa erabiltzeko joera dagoela dirudi; ahalezko konjugazioa erabiltzeko joera *hipotetikoan* handiagoa da baina.

Azken atal honetan behatutakoaz, idaztean gutxienetan agertu ohi diren potentzialitateak (iragana eta hipotetikoa) ahalezko konjugazioaz adierazteko joera dagoela antzeman liteke.

3. Arloen arteko eraketetan, baiezko esaldietan ez dago ezberditasun handirik, aztertutako lau arloetan ahalezko konjugazioa proportzio beretsuan erabiltzen delarik; ezezko esaldietan, ordea, erabilera-proportzioa ez da bera arlo guztietan; horrela, zientzi arloan, kazetaritzan eta gizarte-zientzietan, berorien artean alderik ba ote dagoen esaterik ez dagoen arren, perifrasiak ahalezko konjugazioak baino erabilera-proportzio altuagoa du; letra-arloan, aldiz, perifrasiak, arlo horiekin konparatuta gutxiagoan erabilia izateaz gain, ahalezko konjugazioak baino erabilera-proportzio baxuagoa aurkeztu du.

BIBLIOGRAFIA

- Altube, S. (1929). *Erdetismo*. *Euskera*, X urtea, I-IV zenb.
- Altube, S. (1934). *Observaciones al tratado de "Morfología vasca"*, de D.R.M. de Azkue. *Euskera*. XV. 5-231 or.
- Aranburu, J. M.^a eta beste (1982). *Euskal aditza alfabetatzeko*. Goiherriko Euskal eskola. Gipuzkoa.
- Arotçarena, S. (1951). *Grammaire basque (Dialectes navarro-labourdins)*. Tours.
- Añibarro, P. A. (1970). *Gramática bascongada —escrita hacia 1820 y publicada por primera vez—*. Edición preparada por Fr. Luis Villasante. San Sebastián.
- Azkue, R. M.^a (1969). *Morfología vasca*. La Gran Enciclopedia Vasca (ed.). Bilbao.
- Badiola, R. eta beste (1986). *Euskararako hiztegia*. Adorez-2, Bilbao.
- Campion, A. (1977). *Gramática de los cuatros dialectos literarios de la lengua euskara: II Volum*. La Gran Enciclopedia Vasca (ed.), Bilbao.
- Chacho, J. A. (1936). *Etudes grammaticales sur la langue euskarienne*. París. 1-184 or.
- Eys, W. V. (1879). *Grammaire comparé des dialectes basques*. París.
- Gavel, H. (1929). *Grammaire Basque*. Bayonne.
- Geze, L. (1873). *Elements de grammaire basque, dialecte souletin*. Bayonne.
- Goikoetxea, J. L. (1988). *Leizarragaren styloa: stylo goititu batentzako basia*. Estilistikari buruzko jardunaldiak. Gernika.
- Harriet, H. (1741). *Gramatica euscaraz eta françesez*. Bayona.
- Ithurry (1979). *Grammaire basque (Dialecte Labourdin)*. Biblioteca de autores vascos saila. Ediciones Vascas argitaletxea. San Sebastián.

- Lafitte, P. (1987). *Grammaire Basque (navarro-labourdin littéraire)*. Elkar. Donostia.
- Lafon, R. (1980). *Le système du verbe basque au XVIème siècle*. Elkar. Donostia.
- Lardizabal, F. (1865). *Gramática vascongada*. San Sebastián.
- Larramendi, N. (1979). *El imposible vencido*. Hordago.
- Lecluse, F. (1826). *Grammaire basque, Manuel de la langue basque*. Toulouse.
- Muller Ch. (1973). *Estadística Lingüística*. Biblioteca Románica Hispánica. Editorial Gredos. Madrid.
- Omaechevarria, I. (1959). *Euskera, un poco de gramática y algo de morfología del verbo vasco*. Zarauz.
- Pujana, P. (1979). *Ahalezko aditz-jokoak*. **Euskera** XXIV. 743-49.
- Salaburu, P. (1981). *Ikaslearen esku-gramatika*. Ediciones Mensajero. Bilbao.
- Salaburu, P. eta Kintana, X. (1984). *Euskera hobean, hobe*. Servicio Editorial Universidad del País Vasco. Bilbao.
- Sarasola, I. *Hauta-lanerako Euskal Hiztegia: A-Aurten*. Gipuzkoako Aurrezki Kutxa Probintziala.
- Txillardegí. (1978). *Euskal Gramatika*. Ediciones Vascas argitaletxea.
- Umandi (1955). *Gramática Vasca*. San Sebastián.
- Urkaregi, A. (1985). *Bioestadística*. Iruñea.
- Urte, P. (1712). *Grammaire Cantabrique basque*.
- Villasante, L. (1980). *Sintaxis de la oración simple*. Colección Eleizalde-6. Editorial Franciscana Aranzazu.
- Wayne, W. D. (1977). *Bioestadística*. Editorial Limusa. México.
- Zamarrípa, P. (1909). *El bascuence facilitado. Gramática bizcaina*. Bilbao.

HUSTUTAKO TESTUAK

1. *Kazetaritza*

EGUNA

89-1-26	89-3-9	89-6-8
89-2-2	89-4-6	89-6-15
89-2-9	89-4-13	89-6-22
89-2-16	89-4-20	89-7-6
89-2-23	89-4-27	89-7-20
89-3-9	89-5-18	89-7-27
89-3-16	89-5-25	

HEMEN

89-1-27.	89-3-31.	89-6-23
89-2-3.	89-4-7.	89-6-30.
89-2-24.	89-4-14.	89-7-7.
89-3-3.	89-4-28.	89-7-14.
89-3-10.	89-5-19.	89-7-21.
89-3-17.	89-6-2.	89-7-28.
89-3-24.	89-6-9.	

DEIA: 89-7-20, 89-7-22, 89.

EGIN: 89-5-16, 89-7-11, 89-7-12, 89-7-17, 89-7-19, 89-7-20, 89-7-24, 89-7-24, 89-7-25, 89-7-26.

2. Zientzi arloa

ELHUYAR

10. tomoa, 2.alea	1984.	12. tomoa, 2.alea	1986.
10. tomoa, 4.alea	1984.	13. tomoa, 1.alea	1987.
11. tomoa, 1.alea	1985.	13. tomoa, 2.alea	1987.
11. tomoa, 3/4.alea	1985.	14. tomoa, 1.alea	1988.
12. tomoa, 1.alea	1986.	14. tomoa, 2.alea	1986.

ELHUYAR zientzia eta teknika

Zenbakiak: 0-1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24.

Tesiak eta tesinak

- *Cerastoderma edule* (L.) (*Bivalvis*: *Cardiidae*): *Hazkuntza eta ugalkuntzaren energi oinarriak*. Perez Iglesia, J. I. 1986.
- *Eremu elektriko lokalaren azterketa ikuspegi mikroskopikoan oinarrituta*. Pitarke, J.M.: 1985.
- *Kalorimetria diferentzialaren bidez jarraituriko monomero binilikoaren polimerizazioaren zinetikak*. Nuño Angos, T.: 1986.
- *Etilen oxidoaren polimerizazio kationikoko propagazio-abiaduraren ikerketa, trifeniil katioiaren gatzen bidez*. Martinez Ortega, A. 1985.
- *Bimetil alkoholaren polimerizazioaren katalisatzaile azi doen gainean*. Olazar. M.: 1985.
- *Bizkaiko jatorrizko populazioaren dermatoglifyak*. Gonzalez Madariaga, E.: 1985.
- *Toluenoaren klorometilazioaren analisia eta modelatzea*. Ortiz Uribe, I.: 1984.
- *Espazio ez-normagarrietarako kalkulu diferentzialaren za balkuntzak*. Otxoa de Alda, J.J.: 1984.

- *Metodo bariatzionalen bidezko problema eliptiko ez-linealen ebazpena*. Zuazua, E.: 1984.
- *Ipar Nafarroako Cepaea Nemoralis-en polimorfismoak*. Estomba, A.: 1984.

Liburuak

- *Bioestatistika*. Urkaregi, A.: 1984. Iruñea. U.E.U.
- *BIOLOGIA/3* ekologia hiztegia. U.Z.E.I.: 1987.
- *Emulsio-polimerizaziorako erreaktoreen injineritza*. Azua, J. M. Barandiaran M.: 1985. Altza Bilduma.
- *Eboluzioaren inguruan: Unibertsitate-Hedakuntzazko koadernoak*. 1986. Argitarapen-Zerbitzua. Euskal Herriko Unibertsitatea.
- *Kantitate eta unitate kimiko-fisikoetarako sinboloaren eta terminologiaren eskuliburua*. Iturbe, J.: 1985. U.E.U.
- *Konputagailuaren oinarrizko egitura*. Alegria, I.: 1985. Iruñea. U.E.U.
- *MEDIKUNTZA/1* liseriketa. U.Z.E.I.: 1986.
- *Nora zoaz zientzia eta teknika?* Elhuyar taldea: 1985 Islada bilduma 3. Elkar argitaletxea.

3. Gizarte-zientziak

JAKIN

84.urtea: 30, 31, 32, 33 zenb.; 85.urtea: 34, 35, 36 zenb.; 86.urtea: 38, 39, 40, 41 zenb.; 87.urtea: 42/43, 44, 45 zenb.; 88.urtea: 46, 47, 49 zenb.; 89. urtea: 50, 51, 52 zenb.

Liburuak

- *Birmoldatzeko eta berindustrializatzeko politika (Espainia eta Euskal Komunitate Autonomoaren kasuak)*. Navarro, M. 1985. Iruñea. U.E.U.

4. Letra-arloa

EUSKERA

83.urtea: 1, 2; 84.urtea: 1, 2; 85.urtea: 1, 2; 86.urtea: 1, 2; 87.urtea: 1, 2; 88.urtea: 1.

FONTES LINGVAE VASCONUM

84.urtea: 43, 44 zenb.; 85.urtea: 45, 46 zenb.; 86.urtea: 47, 48 zenb.; 87.urtea: 49, 50 zenb.; 88 urtea: 51, 52 zenb.

SENEZ Itzulpen eta Terminologiazko aldizkaria

84.urtea: 1 zenb.; 85.urtea: 1, 2, 3 zenb.; 86.urtea: 1, 2/3 zenb. 88.urtea: 1/2 zenb.

RIEV

84.urtea: Tomo XXIX-N.º 2; 86.urtea: Tomo XXXI-N.º 2, N.º 3.

Liburuak

- *Euskal sintaxiaren zenbait arazo*. Askoren artean. 1985. Donostiako Udako IV Ikastaroak. Argitarapen-zerbitzua, Euskal Herriko Unibertsitatea.
- *Euskararen Batasuna*. Zuazo, K. 1988. Iker-5.
- *Euskara gaurkotzeko bideak*. Askoren artean. 1987. Unibertsitate-Hedakuntzazko Koadernoak. Argitarapen zerbitzua, Euskal Herriko Unibertsitatea.
- *Hizkuntzen irakaskuntza: zenbait artikulua*. 1985. Hezkuntza, Unibertsitate eta ikerketa saila. Euskara-zerbitzua. Glotodidaktika lanak.

Tesiak

- *Euskararen hitzordena zeregin komunikatiboaren arabera*. Osa Unamuno, E. 1988. Gasteiz.
- *Hitz Konposatuak euskaraz*. Azkarate, M. 1988. Donostia.